

Vinko Vodopivec

ZBIR ETRUŠČANSKIH NAPISOV, DELITEV, PREVOD IN SLOVAR

Summary

UNDERSTANDING OF ETRUSCAN INSCRIPTIONS

Etruscan inscriptions on the Western Central part of Italy are the most ancient European inscriptions, ranging from 8 century BC to Roman age. They are very large, but only small parts are better-preserved as the Romans consistently destroyed their inscriptions and other cultural and technical creations. So they have pocketed their knowledge and Etruscan erased from the historical memory. There are more than 10.000 Etruscan inscriptions on stone, ceramics and metals. Emperor Claudius 10 BC to 54 AD, wrote the Etruscan history in 20 parts, but none of them retained, since they were not at the will of the later Roman authorities.

The inscriptions are treated more or less qualified people from various fields. These are primarily recognized linguists who do not understand the inscriptions and Slovenian researchers who understand the inscriptions on the Slovenian basis. While at transliteration are significant differences are substantial differences in the understanding of the written texts. Italian and German linguists according to their own statements do not understand the texts and as a rule read in the inscriptions only names. Understandings in Slovenian bases are shortly shown but in detail is treated Kollar's selection.

Slovenian proves to be an extremely archaic language and its many dialects is an excellent tool for studying the oldest Slovenian records. A set of signs is big enough and sufficiently documented to allow conclusions given. More than 99% of the inscriptions with excellent transliteration and more than 98% of the inscriptions achieves excellent and very good translations, which provides unambiguous results and successful completion of transliteration, reading, translation and dictionary.

Uvod

Etruščani so zasedali osrednje območje Italije prikazano na naslednjem zemljevidu [1]. Temnejše območje je njihov prvotni obseg, kasneje pa so se raztegnili proti severu. Na jugu so mejili na Latine, na vzhodu na Sabine in Umbrijce, na severu pa na Ligure in Venete.

Napisi naj bi se pojavili v 7. stoletju pr. Kr. Na Etruščansko kulturo naj bi imeli velik vpliv Grki kot trgovci. Rimljani so zasedli njihove južne dele v 5. stoletju, njihove severne dele pa v 3. stoletju pr. Kr. [2]

Komentar

Etruščanski napisi so po obsegu najštevilnejši, redkejši pa so dobro ohranjeni. Zavzemajo dobo od 8. stoletja pr. Kr. do latinske dobe. So najstarejši evropski napisi, saj so grški nekoliko mlajši.

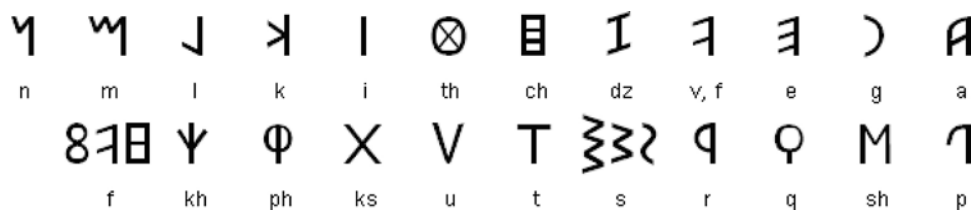
Napisi se s starostjo jezikovno spreminjajo in prav najstarejši so najboljše razumljivi v slovenščini. Prvi jezikovni mejnik je med 5. in 4. stoletjem pr. Kr., drugi mejnik je 3. stoletje, ko so Etruščani že premagani, zato se v besedila že vrinjajo latinski izrazi, etruščanski jezik pa prevzema tudi tuje jezikovne prvine.

Rimljani so dosledno uničevali njihove napise in druge kulturne in tehnične stvaritve. Tako so si prisvojili njihovo znanje, zgodovino pa so prikrojili tako, da so si pripisali njihovo kulturo, Etruščane pa so izbrisali iz zgodovinskega spomina[3].

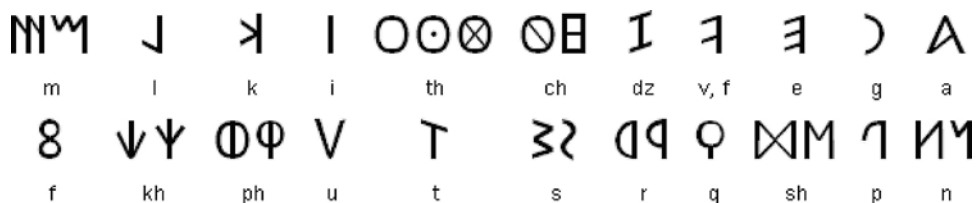
Prečrkovanje

Etruščanske črke naj bi se razvile iz grških črk in glasovi za te črke naj bi bili dobro poznani, medtem ko strokovnjaki za pomen besed niso gotovi. Najdenih je več kot 10.000

Starejša etruščanska pisava – 7. do 5. stol. pr. Kr.

Mlajša etruščanska pisava – 4. do 3. stol. pr. Kr.

Slika 1: Pomen etruščanskih črk v dveh obdobjih [2]

etruščanskih napisov na kamnu, keramiki in kovinah. Cesar Claudius 10 pr. Kr. do 54 po Kr. je napisal etruščansko zgodovino v 20 delih, a se noben ni ohranil. Jezik naj bi bil podoben retijskemu in lemnijskemu, morda tudi jezikom severozahodne Italije [2].

Pomen etruščanskih črk v dveh obdobjih je prikazan na sliki 1.

Komentar

Grška pisava se je razvila iz etruščanske, obe pa izvirata iz Vinče, ki pa z začetki datira že v 6. tisočletje pred sedanjostjo. Črke so sicer razpoznavne imajo pa nekatere drugačno izgovorjavo kot jim jih pripisujejo strokovnjaki. To se kaže že v Pyrgijskih zlatih ploščicah, še bolj na napisu z Lemnosa, še bolj na napisu iz Perugia, najbolj pa na iguvinskih tablicah.

Ustrezne črke so: A, E, V, I, K, L, M, N, P, R, T in U, ostale pa so vprašljive, zlasti dvoglasniki, ki zamegljujejo pravo izgovorjavo, ter črka F, ki je Etruščani praviloma niso imeli in se je pojavila šele v kasnejšem času.

Starejše obdobje

Glas th praviloma pomeni glas O, T ali B; glas ph praviloma pomeni glas H ali B; glas dz praviloma pomeni glas Z ali Ž; glas g praviloma pomeni glas C, S ali K; glas f ima kar tri znake, kjer krajna znaka predstavljata glas B; glas kh praviloma pomeni glas G; glas ks praviloma pomeni glas T ali KS; glas sh praviloma pomeni glas Š.

Mlajše obdobje

Glas th praviloma pomeni: levo glas O, desno glas T ali B, v sredi pa glas T; glas ch praviloma pomeni glas H ali B; glas dz praviloma pomeni glas Z ali Ž; glasova v, f praviloma pomenita glas V; glas g pomeni C, S ali K; glas kh pomeni glas G; glas sh pa praviloma pomeni glas Š.

P Í S M E N Y .						
	<i>etruské.</i>	<i>umbrické.</i>	<i>aské.</i>	<i>Umbrsko latinské.</i>	<i>Oskušo latinské.</i>	<i>Oskušo spojené.</i>
a.	Α Δ	Α Ρ Α	Α Ν Α	Α	Α Δ	aa
o	Ϝ Ϟ ϟ	Ϝ Ϟ ϟ	Ε	Ε	Ε Ε	oam
i	Ι	Ι	Ι	Ι	Ι	iad
l			Λ			al
o				Ο	Ο Ο	ol
u	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	ou
u			Ϝ			ou
u			Ϟ			ou
ee			ϟ			ou
r	Ϝ Ϟ ϟ	Ϝ Ϟ ϟ	Ϝ			ou
l	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	ou
m	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ	ou
n	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	ou
r	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	ou
f		Ϝ				ou
k	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	ou
g			Γ	Γ	Γ	ou
g				Q	Q	ou
e	Υ	Υ	Τ	Τ	Τ	ou
d			Δ	Δ	Δ	ou
n	Π	Π	Π	Π	Π	ou
b		Β	Β	Β	Β	ou
h	Η	Η	Η	Η	Η	ou
h	Χ			Χ		ou
th		Θ				ou
ph	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ	ou
s	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	ou
z	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	ou
x	Χ	Χ	Χ	Χ	Χ	ou

Slika 2: Etruščanske in druge območne pisave

Kollar podaja preglednico različnih prečkovanj območno sorodnih jezikov [4]. Razvidne so podobne značilnosti kot pri etruščanskih črkah.

NAPISI

Nekaj slikovnega gradiva o etruščanskih napisih podaja splet [5].

V tabeli 1 prikazujem število napisov Kollarjevega izbora, ter število v njih prepoznanih besed in črk.

Tabela 1: Število napisov ter v njih prepoznanih besed in črk

Napisi	Število napisov	Število besed	Število črk
Izbrani napisi	190	1274	3937

Povprečna dolžina napisov je $3937 \text{ črk} / 190 \text{ napisi} = 20,72 \text{ črk}$ ali $1274 \text{ besed} / 190 \text{ napisi} = 6,71 \text{ besed}$. Povprečna dolžina napisov je manjša od mesaških napisov z 21,48 črk ali 7,72 besed in večja od venetskih napisov z 18,71 črk ali 5,76 besed, od starofrigijskih z 10,68 črk ali 4,19 besed in večja od retijskih napisov z 10,51 črk ali 3,5 besed.

Povprečna dolžina besed je $3937 \text{ črk} / 1274 \text{ besedami} = 3,09 \text{ črke}$. Povprečna dolžina besed je manjša od venetskih, ki je 3,25 črk, večja pa od mesapskih s 2,78 črk, starofrigijskih napisov z 2,81 črkami in od retijskih z 2,95 črkami [6-9].

Primerjava prečrkovanj

Primerjava prečrkovanj je izvedena na primeru iz doktorske disertacije Primoža Jakopina: *Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v slovenskem jeziku*. Upoštevana so besedila 60 del, 40 avtorjev – vzorec S1 in vsa besedila Cirila Kosmača, 52 del – vzorec S2, v skupnem številu znakov 19,281.418, kot so podani v tabeli 28 v poglavju 5.1 Znaki. Iz tabele kjer so navedeni posamezni znaki, so sešteti vsi znaki za črke in je tako dobljeno število 14,264.113, kar je 3623 krat večji vzorec od etruščanskega vzorca prebranih napisov s 3937 črkami. Razlika med naborom vseh znakov in naborom vseh črk v velikosti 5,017.305 znakov je velika in obsega 3,462.851 presledkov, ter drugih ločil, števil, oklepajev in drugih znakov [10].

Primerjava uporabe črk med slovenskimi besedili ter venetskimi, retijskimi in mesapskimi napisi je podana v grafu 1 in v tabeli 2, kjer so podana števila vseh prebranih in dodanih črk in njihovih deležev po posameznih stolpcih in sicer:

SLO	vse črke navedenih slovenskih besedil	14,264.113 črk	[10]
LAT	vse črke navedenih latinskih besedil	1,027.885 črk	[11]
VEN	vse črke venetskih napisov brez pon. in obj. delov	7.879 črk	[12]
RET	vse črke navedenih retijskih napisov	2.301 črk	[13]
FRI	vse črke navedenih starofrigijskih napisov	2.438 črk	[14]
MES	vse črke navedenih mesapskih napisov	6. 507 črk	[15]
E-J	vse črke etruščanskih napisov jezikoslovcev, Pallotino		[16]
E-V	vse črke Kollarjevega izbora, Vodopivec	3.937 črk	[17]

Upoštewane so le črke predantični napisov, zato so pri slovenskih besedilih prenesene črke: F v V, Č v C, J v I in Ž v Z; X, Y in W pa so izpuščene, upoštevana je tudi izgovorjava končnega L kot U; pri latinskih besedilih pa so prenesene črke : F v V, Q v K in X v K in S.

Pri etruščanskih napisih E-V sta 2 črki Č preneseni h črki C, dve črki F h črki V in 31črk Ž h črki Z.

Tabela 2: Števila in deleži črk v slovenskih, venetskih, retijskih, starofrigijskih, mesapskih, latinskih ter etruščanskih - Pallotino in etruščanskih – Vodopivec

Čr-ke	Števila							Deleži v odstotkih							
	VEN	SLO	RET	FRI	MES	LAT	E-V	VEN	SLO	RET	FRI	MES	LAT	E-S	E-V
A	738	1493812	313	402	1177	94413	579	9,37	10,47	13,60	16,49	18,09	9,19	14,26	14,71
B	62	276435	18	39	136	15995	47	0,79	1,94	0,78	1,60	2,09	1,56	0,02	1,19
C	86	305818			1	42410	130	1,09	2,14		0,00	0,02	4,13	5,02	3,30
D	131	483353	12	67	244	28209	6	1,66	3,39	0,52	2,75	3,75	2,74	0,02	0,15
E	677	1529542	194	263	695	122232	390	8,59	10,72	8,43	10,79	10,68	11,89	10,02	9,91
G	175	233506	59	34	86	11908	7	2,22	1,64	2,56	1,39	1,32	1,16	1,49	0,18
H	31	149351	21		2	8589	27	0,39	1,05	0,91	0,00	0,03	0,84	0,76	0,69
I	1370	1955896	456	338	921	103853	466	17,39	13,71	19,82	13,86	14,15	10,1	10,75	11,84
K	260	528202	82	109	114	21394	79	3,30	3,7	3,56	4,47	1,75	2,08	0,51	2,01
L	240	712366	120	51	271	32597	334	3,05	4,99	5,22	2,09	4,16	3,17	7,73	8,48
M	248	471258	42	101	143	55881	113	3,15	3,3	1,83	4,14	2,20	5,44	3,58	2,87
N	542	902311	139	131	375	63007	285	6,88	6,33	6,04	5,37	5,76	6,13	7,65	7,24
O	991	1296149	11	196	525	58076	144	12,58	9,09	0,48	8,04	8,07	5,65	0,02	3,66
P	100	481082	71	33	108	28121	107	1,27	3,37	3,09	1,35	1,66	2,74	2,25	2,72
R	366	714326	100	79	359	69091	246	4,65	5,01	4,35	3,24	5,52	6,72	5,78	6,25
S	469	720550	140	217	465	82429	266	5,95	5,05	6,08	8,90	7,15	8,02	5,28	6,76
Š	59	142079	31		72	0	61	0,75	1	1,35	0,00	1,11	0	3,19	1,55
T	719	617265	199	194	528	85192	197	9,13	4,33	8,65	7,96	8,11	8,29	8,89	5,00
U	308	306424	216	81	43	88823	281	3,91	2,15	9,39	3,32	0,66	8,64	7,51	7,14
V	284	552382	68	103	125	15620	131	3,60	3,87	2,96	4,22	1,92	1,52	4,08	3,33
Z	23	392006	9		117	45	41	0,29	2,75	0,39	0,00	1,80	0	1,21	1,04
Σ	7879	14264113	2301	2438	6507	1027885	3937	100	100	100	100	100	100	100	100

Primerjava posameznih črk med E-S in E-V kaže na precejšnje razlike, kjer najbolj izstopa črka O, kjer je razlika več kot desetkratna.

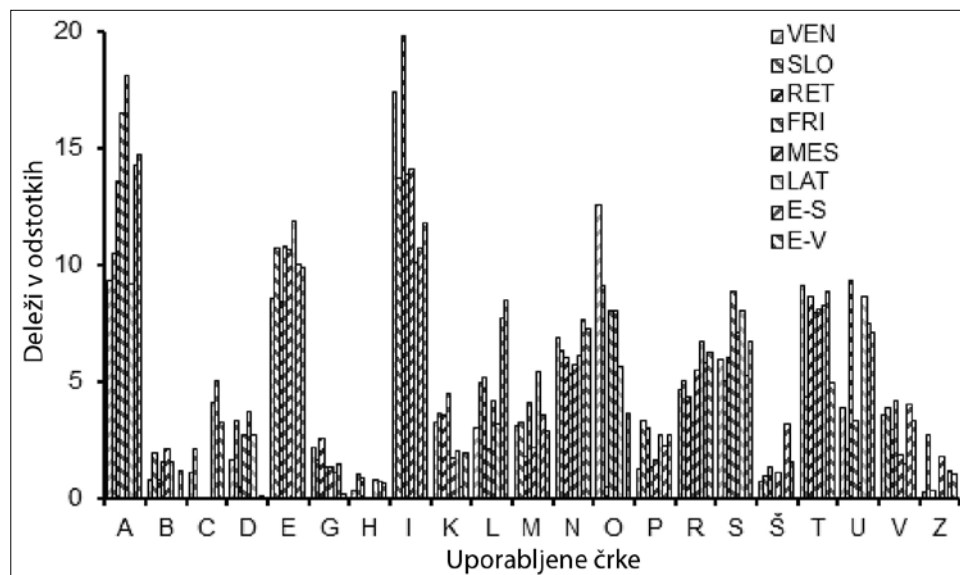
Primerjava je izvedena tudi po skupinskih analizah in je prikazana v tabelah 3 do 6.

Tabela 3: Primerjava deležev samoglasnikov s prečrkovaljem E-V

Jezik	VEN	SLO	LAT	E-S	E-V
Deleži samoglasnikov: a, e, i, o in u	51,84	46,15	45,47	42,55	47,24
Razlika glede na E-V	4,60	1,09	1,77	4,69	0,00

Primerjava samoglasnikov kaže bistveno ujemanje s slovenščino nekoliko manjšo z latinščino še manjše z venetščino in najslabše ujemanje z E-S.

Graf 1: Primerjava uporabe črk v slovenskih, latinskih, venetskih, retijskih, starofrigijskih, mesapskih, etruščanskih strokovnih in mojih prečrkovanjih.

Velika razlika 4,69 med E-V in E-S opozarja na dosedanje napačno branje jezikoslovcev, kjer zlasti izstopa črka O z razliko $3,66 - 0,02 = 3,64$ in to kljub temu, da so vsaj nekateri znaki za to črko povsem nedvoumni. To kaže na zavestno zavajanje jezikoslovcev, saj bi dosedaj nerazumljeni napisi dobili povsem razumljivo vsebino.

Tabela 4: Primerjava deležev zvočnikov

Jezik	VEN	SLO	LAT	E-S	E-V
Deleži zvočnikov: m, n, l, r in v	21,32	23,50	22,98	28,82	28,17
Razlika glede na E-V	6,85	4,75	5,19	0,65	0,00

Primerjava zvočnikov kaže največje ujemanje z E-S, manjše ujemanje s slovenščino, še manjše z latinščino in najmanjše z venetščino.

Tabela 5: Primerjava deležev zvenceh soglasnikov

Jezik	VEN	SLO	LAT	E-S	E-V
Deleži zvenceh soglasnikov: b, d, g, z in ž	4,96	9,71	5,46	2,73	2,57
Razlika glede na E-V	2,39	7,14	2,89	0,16	0

Primerjava zvenceh soglasnikov kaže najboljše ujemanje z E-S, nekoliko manjšo z venetščino, še manjše z latinščino in najslabše ujemanje s slovenščino.

Tabela 6: Primerjava deležev nezvenečih soglasnikov

Jezik	VEN	SLO	LAT	E-S	E-V
Deleži nezvenečih soglas.: p, t, s, š, č, k, h in c	21,88	20,64	26,09	25,90	22,02
Razlika glede na E-V	0,14	1,38	4,07	3,88	0

Primerjava nezvenečih soglasnikov kaže bistveno ujemanje z venetščino, manjše s slovenščino, še manjše z E-S in najslabše ujemanje z latinščino.

Najpomembnejša je primerjava s samoglasniki, ki imajo tudi daleč največji delež med značilnimi skupinami črk oziroma glasov, in ta primerjava kaže na najboljše ujemanje črk skupine E-V napisov s slovenščino in nekoliko slabše z latinščino-

Primerjava prečrkovanj je izvedena tudi z utežnimi deleži posameznih skupin glasov za iste jezike in napise ter je podana v tabeli 7. Posamezno razmerje je izračunano kot razlika posamezne skupine do deleža etruščanskih črk E-V, pomnožena z njegovim deležem.

Tabela 7: Primerjava jezikov po utežnih razmerjih posameznih skupin glasov

Jezik	PYR	E-S	E-V	VEN	MES	SLO	LAT
Samoglasniki: a, e, i, o, u	49,06	42,55	47,24	51,84	51,65	46,15	45,47
Razmerje	85,98	221,56	0	217,30	208,33	51,49	83,61
Zvočniki: m, n, l, r, v	27,50	28,82	28,17	21,32	19,57	23,50	22,98
Razmerje	18,87	18,31	0	192,96	242,26	131,55	146,20
Zveneči soglasniki	2,81	2,73	2,57	4,96	8,96	9,71	5,46
Razmerje	0,62	0,41	0	6,14	16,42	18,35	7,43
Nezveneči soglasniki	20,63	25,90	22,02	21,88	19,82	20,64	26,09
Razmerje	30,61	85,44	0	3,08	48,44	30,39	89,62
Vsota razmerij	136,07	325,71	0	419,49	515,46	231,78	326,87

- Etruščanskim napisom E-V je črkah najbližji Pyrgijski napis, sledijo E-S, latinski in slovenski, kjer so razlike zelo majhne, nato venetski in mesapski jezik.

Prevodi

Delovni hipotezi

Delovni hipotezi, ki sta bili uporabljene pri podrobni primerjavi različnih prečrkovanj in branj istih napisov, pri obravnavi etruščanskih napisov nista uporabni in sta ustrezno preoblikovani podobno kot pri retijskih napisih:

- Verjetnost prečrkovanja je ocenjena glede na število znanih in glede na število dodanih in v prevodu uporabljenih črk.
- Verjetnost prevoda je ocenjena glede na znani pomen predvsem daljših in pogostejših besed in glede na smiselni prevod celotnega napisa.

Kriteriji ocenjevanja verjetnosti prečkovanj in prevodov

Kriteriji ocenjevanja verjetnosti prečkovanj in prevodov so enaki kot pri dosedaj obravnavanih napisih in so podani v tabeli 8 [12-15].

Tabela 8: Kriteriji ocenjevanja verjetnosti prečkovanj in prevodov

Ocena	Verjetnost prečkovanj v odstotkih	Verjetnost prevodov v odstotkih
odlično	> 0,85	> 0,80
prav dobro	> 0,70	> 0,60
dobro	> 0,55	> 0,40
zadostno	> 0,40	> 0,20
nezadostno	< 0,40	< 0,20

Delitev zveznega besedila in prevodi

Razumevanje jezikoslovcev

Razumevanje jezikoslovcev je vezano na poljubna imena, saj praviloma ne podajajo smiselnih prevodov ampak le predvidevanja, saj naj bi napisi večinsko vsebovali rodbinska ter moška in ženska etruščanska imena. Značilna je popolna odsotnost analiz pogostosti, ki so bistveni temelj razbiranja vseh neznanih jezikov.

Osnove razumevanja

Obravnavanje predpostavljeno nerazumljivega besedila poteka postopno tako, da se po posameznih značilnostih določi prepoznane skupine črk: 1, 2, 3, 4, 5 in več črk, ki omogočajo določitev ustreznega pomena. Znane besede, ki predstavljajo samostalnike, glagole, pridevnike, imena, zaimke, vzklike in druge besedne oblike, omogočajo začetno delitev zveznega besedila, ki se z dopolnjevanjem znanja in izkušenj iz drugih napisov stalno dopolnjuje. Tako postajajo zvezna besedila čedalje bolj smotrno razdeljena na posamezne besede, njihovi prevodi pa čedalje bolj razumljivi in zanesljivi. Zanesljivost dobljenih besed je glede na njihove značilnosti podana v tabeli 9. Smiselna je tudi primerjava dobljenih besed s pogostimi besedami iz venetskih, retijskih, mesapskih in starofrigijskih napisov [12-15].

Tabela 9: Skupine večkrat ponavljajočih se črk, ki predstavljajo besede

Besede	Razumljivost	Številnost	Ocena
daljše besede	razumljive	številne	odlično
	razumljive	manj številne	prav dobro
krajše besede	razumljive	številne	prav dobro
	razumljive	manj številne	dobro
	slabše razumljive		zadostno
	nerazumljive		nezadostno

Za razumevanje prebranega besedila so najpomembnejše daljše in razumljive besede, pomembne pa so tudi krajše številne besede, saj omogočajo ustrezno delitev zveznega besedila in razumevanje celotnega besedila.

Za razumevanje prebranega besedila so pomembne vse prepoznane in razumljive besede, pa tudi mnoge okrajšave. Razumljivo je, da so bile okrajšave bistveno pogostejše kot pa so danes in to tako zaradi omejenega prostora, kot tudi zaradi bistveno težjega zapisovanja v kamen, keramiko ali kovino.

Okrajšave so zelo pogoste in nam lahko kažejo tudi takratno govorno besedo, ki je tako kot tudi danes praviloma odstopala od pravopisne besede. Večkrat so izpuščene manj pomembne črke, ki jih tudi danes v pogovornem jeziku ne izgovarjamo, čeprav bi jih morali po pravopisu izgovarjati in tudi zapisati. Okrajšave so lahko delne ali pa skoraj popolne, saj največkrat opazimo le prvi del besede, včasih pa je okrajšava tako korenita, da zajema le prvo črko.

Delitev praviloma zveznega besedila

- delitev pri znanih besedah,
- delitev pri znanih in pogostih okrajšavah.

Delitev zvezno pisanega besedila je pri znanih daljših besedah ustrezna in zelo zanesljiva, medtem ko je delitev pri znanih krajših besedah praviloma le zanesljiva. Pri okrajšavah je možno upoštevati delitev kot pravilno le z dobrim razumevanjem celotnega smiselno prebranega dela napisa ali celotnega besedila.

Smer branja

Smer branja je praviloma podana s smerjo črk in je praviloma desne proti levi, od leve proti desni, v krogu ali drugi obliki.

Dosedanja razumevanja

Etruščanske napise je obravnavalo več tujih [18-21] in domačih avtorjev [4, 22-27]. Tuji avtorji napisov ne razumejo in v njih berejo predvsem imena, kar pa je daleč od razumevanja. V nekaterih primerih so poskušali podati tudi stvarno vsebino, vendar niso dosegli mejnih pogojev, njihovi izidi, pa so okoli desetkrat slabši ob slovenskih razumevanj. Vztrajanje jezikoslovcev pri latinščini nima niti zgodovinske, niti jezikovne osnove in je izrazito nacionalistično. Zanimarjajo dejstva, da so na venetskem območju zgodovinski, jezikovni in genetski viri, ki dokazujejo prvobitno slovensko poseljenost [28-32].

Pogostejše besede

Za ocenjevanje ustreznosti prevodov so pomembne pogostejše besede, ki imajo zaradi pogostosti večjo verjetnost in s tem povečujejo verjetnost ustrezne delitve zveznih napisov in njihovih prevodov. Značilne in vsaj dve-črkovne besede so prikazane v tabeli 10. Pri vsaki skupini zapisanih besed, ki se nizajo v začetnem stolpcu, je v vrstici za prevodom po vrstnem redu za vsako besedo podano tudi njihovo število v slovarju etruščanskih besed, na koncu pa še njihovo skupno število.

Tabela 10: Pogoste in vsaj dvehčrkovne etruščanske besede [17, 33]

Zapisane besede	Prevodi	Posamezna števila besed	Vse
ae, aei, ai, aie, aliaš, anai, aoa, lasa, leši, nia, ninai, sniš, panam, san, sani, sen, sniš, sp, spa, sup	aja, leži, nina, sanja, spi	2, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 3, 2, 4, 1, 1, 4, 1, 1, 1, 2, 1, 1	30
ais, ao, au, eis, eo, iai, ioi, iu, oa, oe, oee, oi, ou, uh,	ais, au, jej, joj, oj	2, 1, 12, 2, 1, 3, 3, 2, 1, 1, 1, 1, 1, 1	32
al, el, an, ter, un	ali, in	2, 1, 2, 1, 1	7
airu, ar, ariou, aro, ir, ra, rae, rai, re, reari, ri, ria, rie, rno, ro, roa, roi, roia, rua, rui, rv, van	raj	1, 16, 1, 4, 2, 7, 1, 1, 1, 1, 3, 1, 2, 1, 4, 3, 11, 3, 1, 3, 1, 3	73
at, ata, ati, atiu, atr, papa, patri	ata	1, 1, 1, 7, 1, 1, 1	13
us	ustani	7	7
ce, cia, cie, cle, cli, fla, ke, kla, les, lies, ls, lse, ta, th, ti, tia, tim, tite, titi, tl, tla, tle, tu	tu, tam, sem	3, 1, 1, 1, 1, 1, 4, 2, 2, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 2, 1, 1, 1, 1, 2, 1, 5	38
ouša, se, sel, sla, sli, slsc, ša, šai, ši, šl, šla, šo	gre, šel	1, 1, 2, 3, 1, 1, 1, 1, 1, 2, 1, 1	16
ei, ie, hila	je	2, 4, 2	8
ave, avi, avil, avl	javi	1, 3, 6, 2	12
man, me, men, meom mes, mi, mia, mies, mini, mn, mnal, mnu, mo, moa, mon, muni, muo, muoi, nam	moj, meni, nas, nam, tebi, vaš,	1, 2, 3, 1, 1, 14, 1, 1, 1, 3, 1, 1, 1, 3, 1, 2, 1, 2, 3	43
clan, clanicia, clen, clena, clun, klan	član	5, 1, 4, 1, 1, 1	13
brin, kukne, mar, ooure, raši, rav, štite, var, varna, varoiaš	skrb, nega	1, 1, 5, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 1	14
val, vel, velan, velch, velcia, veli, velo, vels, velu, velus, veluša	velik	1, 3, 2, 1, 1, 3, 1, 1, 1, 1, 1	16
is, iš	isti	3, 1	4
ril, vil, žika	živa	11, 1, 1	13
bera, bire, blereš	bere	1, 1, 3	5
se, ši, ze, ža, ži	že	1, 1, 2, 1, 1	6
sia, sial, sie, svetiv, zesia, zesial	sije	2, 1, 3, 1, 1, 1	9
peuo, pui, puia, puiam	poj	1, 1, 7, 1	10
puren, ver, veroveol, vurui	veren	1, 1, 1, 1	4
bl, blu, bui, bul, se, še, šeš, šiee,	bolj	2, 1, 9, 1, 1, 1, 1, 1	17
date, lon, turce, tular	dar	1, 1, 1, 11	14
lai, lei, leo, lie, lui, vis	vidi	3, 2, 1, 1, 1, 1	9
matul	metulj	7	7
ceicna, lupu, lupum	čeden	1, 4, 1	6
tes, tesa	tesen	2, 1	3
aš, te, teia, ti, tua, tuoa, tuoi, vi,	ti, tvoj	2, 5, 1, 18, 1, 2, 2, 3	24
nis, niso, ns, sa, ses, si	si, nisi	2, 1, 2, 2, 1, 7	15
ba, bi, bu, buma, bus, pu	bo, bova	1, 3, 1, 1, 1, 2	9
ca, cae, cai, car, co, cra, cu, cua, cur, cv, her, ka, kar, ke, kei, ser	kaj, kar, ker, ko	3, 2, 1, 3, 1, 1, 2, 1, 5, 2, 1, 1, 1, 2, 1, 3	30

Zapisane besede	Prevodi	Posamezna števila besed	Vse
cehen, urkli, vrke	urok	2, 1, 1	4
la, le, li, lo, lu	le	32, 2, 1, 4, 1	40
lanl, lecu, let	leto	1, 1, 1	3
nes, nesl, unis	nesi	3, 2, 1	6
pl, ppol, pul	potem	1, 1, 1	3
arses, cares, ras, res, ris, rs, rus, series	res	1, 1, 1, 1, 1, 1, 1	8
pes, pupliana, puta, pvtuial, tor, turce, turias, turie, turis, turu,	pot, potovati	2, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 1	11
ma, meal, meol, mš	ima	1, 1, 1, 1	4
balna, ginei, hilar, scires	ginil	1, 1, 1, 1	4
nat, nati nt, nu, nur, nut	noter	3, 1, 2, 1, 2, 1	10
ne, nei, ni, nice	ne	1, 9, 5, 1	16
na, nai	naj	1, 1	2
nao, nav, neu, nevi, no, noa, noar, nou, nue, nuos, nvi	nov	1, 1, 1, 1, 2, 2, 1, 1, 1, 1, 1	13
nas, nasa, nask, naš, naša, neš, nis, nos, ns, nsa, nž	nas, naš	7, 1, 1, 3, 1, 1, 1, 1, 1, 1	20
cei, cela, celi, sav, usa, vas, ves	vse	2, 1, 1, 2, 1, 1, 2	10
caia, kes	kes	2, 4	6
oupit, pia, piia, piias, pilu, pupu, spuil	pil	1, 2, 1, 1, 1, 1, 1	8
avak, tazu, tk, tok	tako	1, 1, 1, 1	4
cna, oueš, sna, snal, snar, ve, vei, veo, vet, vete, via, vis, žna	znaj, vej	1, 1, 2, 1, 1, 3, 2, 1, 1, 4, 2, 3, 1	23
sin, sinu, sn	sin	1, 1, 1	3
noc, noke, seno, tame, tenine, tmi, tn, tne	tema	1, 1, 1, 1, 1, 1, 3, 1	10
kure, kuran	kuri	1, 1	2
ka, kot, kut, kuti	kot	1, 1, 1, 1	4
lacnemi, laucin	lačen	1, 1	2
ac, ak	ak	2, 1	3
banu, isle, izsel, uan, uon, ven	ven	1, 1, 1, 1, 1, 1	6
cveia, cvenel, cvenleš	cvetel	1, 1, 1	3
cal, calu	kal	2, 1	3
dani, dune, tavi	dan, davi	1, 1, 1	3
ana, ene, ieni, ine	en	3, 1, 1, 1	6
suoi, suoiam,	svojim	6, 1	7
micana, mila, miu	mil	1, 2, 1	4
on, ona,	on	1, 1	2
pa, sae	pa, toda	3, 1	4
sea, sean	sej	1, 1	2
sec, seca, secv	seka	3, 1, 1	5
saž, sež, sežis	seže	1, 3, 1	5
muienike, mulenike	mučenike	2, 1	3
puina, pulniil, puna, puni	polni	2, 1, 2, 1	6
maram, maris, rat, rie	rad	1, 2, 1, 1	5

Zapisane besede	Prevodi	Posamezna števila besed	Vse
se	se	3	3
cen, cini	ceni	1, 1	2
ias, ies	jaz	5, 1	6
ial	bol	11	11
sutni	slutnji	4	4
morau, rin, tera, teri, turan	tera	1, 1, 2, 1, 2	7
mal, mau	malo	2, 1	3
na	na, vzemi	4	4
nasla, našla	našla	1, 1	2
pan	kruh	3	3
ci	ki	3	3
lisa	leze	3	3

Navedene besede omogočajo ustrezno delitev zveznega besedila in njegovo razumevanje. Delitev zveznega besedila je sicer razvidna, vendar je pogosto možna v različicah, zato je navedeni spisek v pomoč predvsem pri ugotavljanju zanesljivosti posamezne delitve. V spisku niso upoštevane posamezne črke, ki sicer predstavljajo dokaj veliko množico dovolj zanesljivih pomenov, vendar se pri njih pogosto izraža večpomenskost.

- Obseg obdelovanih napisov je manjši, zato so tudi pogostosti posameznih besed manjše.
- Pri etruščanskih napisih se najpogostejša beseda LA s pomenom le se pojavlja 32 krat, TI s pomenom ti se pojavlja 18 krat, AR s pomenom raj se pojavlja 16 krat, MI s pomenom meni se pojavlja 14 krat, AU s pomenom au se pojavlja 12 krat, TULAR, RIL in ROI s pomeni: življenski dar, živel in raj se pojavljajo 11 krat.
- V venetskih napisih pa so najpogostejše besede: IOI – 71 krat, TI – 49 krat, VI – 44 krat, IAI 40 krat, KOS – 35 krat, VAN – 30 krat in OS 26 krat.
- V retijskih napisih so najpogostejše besede: pa TI – 33 krat, TU – 22 krat in SI – 13 krat, II – 13 krat, NA – 11 krat, GA – 10 krat in LE – 9 krat.
- V starofrigijskih napisih so najpogostejše besede: OS – 31 krat, TI – 19 krat, SI – 15 krat, ATA – 15 krat, TA – 15 krat, TE – 15 krat in NA – 13 krat.
- V mesapskih napisih so najpogostejše besede: IEI – 125 krat, TA – 80 krat, DA – 69 krat, OS – 38 krat, TI – 25 krat, TE, 22 krat in VAS – 19 krat.

Prikaz in utemeljitev pomena posameznih pogostih besed

Primerjava je podana glede na venetske napise, ki so jim etruščanski po vsebini najbolj podobni. Primerjava je izvedena po številu črk: venetski 7869 črk, etruščanski 3937 črk.

Imena možnih božanstev

V etruščanskih napisih se pojavljajo božanstva: **Epul** – 2 krat, **Herkle** – 3 krat, **Leino** – 1 krat, **Menrva** – 1 krat in **Turan** – 1 krat, skupaj 8 krat. V venetskih napisih se božanstva pojavljajo kar 86 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 8/86 = 0,186$ ali 5,38 krat manj.

Besede ki izražajo verovanje

Besede: **airu, ar, ariou, aro, ir, ra, rae, rai, re, reari, ri, ria, rie, rno, ro, roa, roi, roia, rua, rui, rv, van** s pomenom nebo ali raj se pojavljajo 73 krat; besede **ril, vil, žika** s pomenom živi se pojavljajo 13 krat; besede **sia, sial, sie, svetiv, zesia, zesial** s pomenom sije se pojavljajo 9 krat; besede **puren, ver, veroveol, vurui** s pomenom veren se pojavljajo 4 krat; torej se najpogostejši izrazi verovanja pojavljajo skupno 99 krat.

V venetskih napisih se izrazi verovanja pojavljajo 99 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 99/174 = 1,14$ krat več.

Besede ki izražajo željo po ugodnem posmrtnem bivališču

Besede: **noc, noke, seno, tame, tenine, tmi, tn, tne** s pomenom tema, senca se pojavljajo 10 krat; besede: **ae, aei, ai, aie, aliaš, anai, aoa, lasa, leši, nia, ninai, sniš, panam, san, sani, sen, sniš, sp, spa, sup** s pomenom aja, leži, nina, sanja, spi se pojavljajo 30 krat; besede **mal, mau** s pomenom malo se pojavljajo 3 krat; besede **arses, cares, ras, res, ris, rs, rus, series** s pomenom res se pojavljajo 8 krat; besede **maram, maris, rat, rie** s pomenom rad se pojavljajo 5 krat besede **cveia, cvenel, cvenleš** s pomenom cvetel se pojavljajo 3 krat besede **aš, te, teia, ti, tua, tuoa, tuoi, vi** s pomenom tvoj se pojavljajo 24 krat; besede **oupit, pia, piia, piias, pilu, pupu, spuul** s pomenom piti se pojavljajo 8 krat, torej skupno 91 krat.

V venetskih napisih se izrazi ugodnega očitka pojavljajo 126 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 91/126 = 1,44$ krat več.

Besede ki izražajo žalost po pokojniku ali žalost nad njegovo usodo

Besede: **ais, ao, au, eis, eo, iai, ioi, iu, oa, oe, oee, oi, ou, uh** s pomenom jej, joj se pojavljajo 32 krat; besede **ial** s pomenom bol se pojavljajo 11 krat; besede **noc, noke, seno, tame, tenine, tmi, tn, tne** s pomenom tema se pojavljajo 10 krat; besede **tes, tasa** s pomenom tesen se pojavljajo 3 krat; besede **ouša, se, sel, sla, sli, slsc, ša, šai, ši, šl, šla, šo** s pomenom odšel se pojavijo 16 krat; besede **lacnemi, laucin** s pomenom lačen se pojavijo 2 krat besede **banu, isle, izsel, uan, uon, ven** s pomenom ven se pojavijo 6 krat; skupno kar 80 krat.

V venetskih napisih se izrazi žalosti pojavljajo 130 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 80/130 = 1,23$ krat več.

Besede ki izražajo sorodstvena razmerja

Besede: **at, ata, ati, atiu, atr, papa, patri**, s pomenom ata se pojavljajo 13 krat; besede: **sin, sinu, sn** s pomenom sin se pojavljajo 3 krat; skupno se pojavljajo pogostejši izrazi za sorodnike 16 krat.

V venetskih napisih se izrazi sorodstva pojavljajo 51 krat, ata 21x, mati 15x, sin 12x in nona 13x, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 16/51 = 0,63$ krat več ali 1,59 krat manj.

Besede ki izražajo dar, darovanje, darovalca in osebo za katero se daruje

Besede **date, lon, turce, tular** s pomenom dar se pojavljajo 14 krat; besede **nes, nesl, unis** s pomenom nesi se pojavljajo 6 krat; besede **man, me, men, meom mes, mi, mia, mies, mini, mn, mnal, mnu, mo, moa, mon, muni, muo, muoi, nam** s pomenom zame, zate itd

se pojavljajo 43 krat; besede **brin, kukne, mar, oaure, raši, rav, štite, var, varna, varoiaš**, s pomenom skrbi se pojavljajo 14 krat; besede **val, vel, velan, velch, velcia, veli, velo, vels, velu, velus, veluša**, s pomenom velik se pojavljajo 16 krat besede **lai, lei, leo, lie, lui, vis** s pomenom glej, vidi se pojavljajo 9 krat; besedi: **ias, ies** s pomenom jaz se pojavljata 6 krat; besede **ma, meal, meol, mš** s pomenom ima se pojavljajo 4 krat; besedi **suoi, suoiam** s pomenom svojim se pojavljata 7 krat; besede **nas, nasa, nask, naš, naša, neš, nis, nos, ns, nsa, nž** s pomenom naš se pojavljajo 20 krat, torej skupno 139 krat.

V venetskih napisih se izrazi darovanja, darovalca in osebo za katero se daruje pojavljajo 207 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 139/207 = 1,34$ krat več.

Besede ki izražajo urok, čarovnijo in čarovnika

Besede: **cehen, urkli, vrke** s pomenom čarovnik, čaraj se pojavljatjo 4 krat.

V venetskih napisih se izrazi čaranja pojavljajo 64 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 64/64 = 0,12$ ali 8,01 krat manj.

Besede ki izražajo željo, da pokojni ostane mlad ali enak

Besede **us** s pomenom ostani, stati se pojavljajo 7 krat; besede **is, iš** s pomenom isti se pojavljajo 4 krat; besede **pl, ppol, pul**, s pomenom potem se pojavljajo 3 krat; besede **bl, blu, bui, bul, se, še, šeš, šiee** s pomenom bolje se pojavljajo 17 krat; besede **nao, nav, neu, nevi, no, noa, noar, nou, nue, nuos, nvi** s pomenom nov se pojavljajo 13 krat; besede **micana, mila, miu** s pomenom mil se pojavljajo 4 krat; besede **ceicna, lupu, lupum** s pomenom čeden se pojavljajo 6 krat: besede **cei, cela, celi, sav, usa, vas, ves** s pomenom ves se pojavljajo 10 krat, torej skupno 64 krat.

V venetskih napisih se dobre želje pojavljajo 111 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 64/111 = 1,15$ krat več.

Besede ki izražajo smrt, ogenj, grob in pokop

Besede **balna, ginei, hilar, scires** s pomenom giniti se pojavljajo 4 krat; besede **kure, kuran** s pomenom ogenj se pojavljajo 2 krat; besede **ka, kot, kut, kuti** s pomenom grob, kot se pojavljajo 4 krat; besede: **ce, cia, cie, cle, cli, fla, ke, kla, les, lies, ls, lse, ta, th, ti, tia, tim, tite, titi, tl, tla, tle, tu** s pomenom tu se pojavljajo 38 krat; besede **muienike, mulenike** s pomenom mučenik se pojavljajo 3 krat; besede **nat, nati nt, nu, nur, nut** s pomenom not se pojavljajo 10 krat, torej skupno 61 krat.

V venetskih napisih se beseda vezane na grob in pokop pojavljajo 78 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 61/78 = 1,56$ krat več.

Besede, ki izražajo petje

Besede: **peuo, pui, puia, puiam**, ki izražajo petje se pojavljajo 10 krat.

V venetskih napisih se besede petja pojavljajo 8 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 10/8 = 2,50$ krat več.

Besede, ki izražajo potovanje ali romanje

Besede: **pes, pupliana, puta, pvtuial, tor, turce, turias, turie, turis, turu** s pomenom tura, pot, potovati se pojavljajo 11 krat.

V venetskih napisih se besede potovanja pojavljajo 34 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 11/34 = 0,65$ ali 1,55 krat manj.

Besede, ki izražajo stvari

Besede **clan, clanicia, clen, clena, clun, klan** s pomenom član se pojavljajo 13 krat; besede **lanl, lecu, let** s pomenom leto se pojavljajo 3 krat; besede **pan** s pomenom kruh se pojavljajo 3 krat; besede **dani, dune, tavi** s pomenom dan se pojavljajo 3 krat; besede **cal, calu** s pomenom kal se pojavljajo 3 krat, torej skupno 25 krat.

V venetskih napisih se besede za stvari pojavljajo 30 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 25/30 = 1,67$ krat več.

Besede, ki izražajo delovanje

Besede **ave, avi, avil, avl** s pomenom javi se pojavljajo 12 krat; besede **bera, bire, blereš** s pomenom bere se pojavljajo 5 krat; besede **matul** s pomenom metulj se pojavljajo 7 krat; besede **cna, oueš, sna, snal, snar, ve, vei, veo, vet, vete, via, vis, žna** s pomenom ve se pojavljajo 23 krat; besede **caia, kes** s pomenom kes se pojavljajo 6 krat; besede **morau, rin, tera, teri, turan** s pomenom rine se pojavljajo 7 krat; besede **lisa** s pomenom leze se pojavlja 3 krat; besede **nasla, našla** se pojavljajo 2 krat; besede **cen, cini** s pomenom ceni se pojavljajo 2 krat; besede **puina, pulniil, puna, puni** s pomenom polni se pojavljajo 6 krat; besede **saž, sež, sežis** s pomenom seže se pojavljajo 5 krat; besede **sec, seca, secv** s pomenom seka se pojavljajo 5 krat; besede **sea, sean** s pomenom sej se pojavljajo 2 krat; besede **ba, bi, bu, buma, bus, pu** s pomenom bi se pojavljajo 9 krat; besede **nis, niso, ns, sa, ses, si** s pomenom si, nisi se pojavljajo 15 krat, torej skupno 105 krat.

V venetskih napisih se besede delovanja pojavljajo 23 krat, zato se v etruščanskih napisih pojavljajo $7869/3937 \times 105/23 = 9,12$ krat več.

Primerjave potrjujejo namembnost etruščanskih napisov, saj so besede širše razpršene, kar se močno izraža pri besedah delovanja, ki jih je kar 9,12 krat več. Bistveno manj je besed božanstev in čaranja, kar pomeni, da so življenje in smrt jemali bolj naravno, ob nedvoumnem verovanju v posmrtno življenje.

Primerjava etruščanskih besedil

Primerjava dolžin vseh besed

Primerjava dolžin vseh besed naslednjih vzorcev je glede na dolžino besed podana v grafu 2 in v tabeli 11.

SLO2	slovenskih besedil, upoštevan je vzorec S2	[10]
VEN	venetskih napisov brez ponavljalnih in objokovalnih delov	[12]
RET	retijskih napisov	[13]
FRI	starofrigijskih napisiv	[14]
MES	mesapskih napisov	[15]
E-V	etruščanskih napisov	[17]

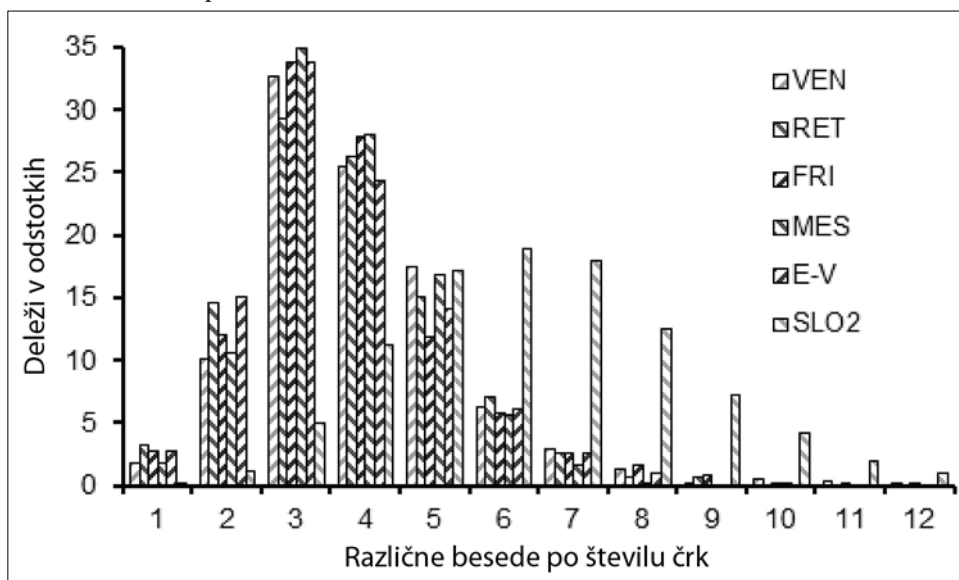
- Pri slovenščini vsota deležev ni 100%, saj se daljše besede še nadaljujejo.

Primerjava dolžin različnih besed

Primerjavo dolžin različnih besed izvedemo s porazdelitvijo dolžin različnih besed, ki je podana v poglavju 5.2.2 Dolžine besed na sliki 14 [10]. Primerjava različnih besed brez obratne smeri branja je podana v Grafu 3 in tabeli 12 za skupine:

SLO2	deleži različnih besed v drugem vzorcu slovenskih besedil po številu črk	[10]
VEN	deleži različnih besed prebranih venetskih besedil po številu črk	[12]
RET	deleži različnih besed prebranih retijskih besedil po številu črk	[13]
FRI	deleži različnih besed prebranih starofrigijskih besedil po številu črk	[14]
MES	deleži različnih besed prebranih mesapskih napisov	[15]
E-V	etruščanskih napisov	[17]

Graf 3. Porazdelitev po dolžinah različnih besed vseh vzorcev

- Ta primerjava od vseh najbolj odstopa od slovenskih besedil, kar je razumljivo, saj je nabor različnih venetskih, retijskih, mesapskih in etruščanskih besed zaradi velike podobnosti večine napisov, primerjalno zelo majhen. Izrazito so očitne okrajšave in kratki vzkliki žalosti, zato je podobnost venetskih, retijskih, starofrigijskih in mesapskih zapisov dokaj velika.
- Dobro je ujemanje s slovenskim vzorcem pri pet-črkovnih besedah, pri daljših besedah pa ujemanje hitro pada in pri deset in več črkovnih besedah ujemanja ni več, razen pri venetskih napisih, zaradi imena božanstva Trumusicatei v različnih oblikah.
- Etruščanski napisi imajo manj eno in dvo črkovnih besed, kar se izravna pri tri in štiri črkovnih besedah.

Tabela 12: Porazdelitev po dolžinah različnih besed po vseh vzorcih

Število besed	Števila besed					Deleži v odstotkih					
	VEN	RET	FRI	MES	E-V	VEN	RET	FRI	MES	E-V	SLO2
1	21	17	18	19	19	1,86	3,26	2,78	1,83	2,81	0,20
2	114	76	78	111	102	10,11	14,59	12,04	10,67	15,11	1,26
3	369	153	219	363	228	32,71	29,37	33,80	34,90	33,78	5,05
4	287	137	181	292	165	25,44	26,30	27,93	28,08	24,44	11,20
5	198	79	77	175	95	17,55	15,16	11,88	16,83	14,07	17,18
6	72	37	38	59	41	6,38	7,10	5,86	5,67	6,07	18,88
7	34	14	17	17	18	3,01	2,69	2,62	1,63	2,67	17,95
8	15	4	11	3	7	1,33	0,77	1,70	0,29	1,04	12,47
9	3	4	6	0	0	0,27	0,77	0,93	0,00	0,00	7,25
10	7	0	1	1	0	0,62	0,00	0,15	0,10	0,00	4,30
11	5	0	1	0	0	0,44	0,00	0,15	0,00	0,00	2,06
12	3	0	1	0	0	0,27	0,00	0,15	0,00	0,00	1,00
VSE	1128	521	648	1040	675	100	100	100	100	100	98,80

– Pri slovenščini vsota deležev ni 100%, saj se tudi daljše različne besede še nadaljujejo.

Primerjava povprečnih dolžin besed in napisov

Primerjava povprečnih dolžin vseh besed

Primerjava povprečnih dolžin vseh besed in predantičnih napisov: v venetskih napisih brez ponavljalnih in objokovalnih delov VEN, v retijskih RET, v starofrigijskih FRI, v mesapskih napisih MES, v E-V napisih ter v slovenskih leposlovnih besedilih SLO.

VEN	vseh besed	7879/2426 = 3,25 črk napisov	2426/421 = 5,76 besed	[12]
RET	vseh besed	2301/779 = 2,95 črk napisov	779/219 = 3,56 besed	[13]
FRI	vseh besed	2438/867 = 2,81 črk napisov	867/207 = 4,19 besed	[14]
MES	vseh besed	6507/2340 = 2,87 črk napisov	2340/303 = 7,72 besed	[15]
E-V	vseh besed	3937/1274 = 3,09 črk napisov	1274/190 = 6,71 besed	[17]
SLO	vseh besed	= 4,55 črk		[10]

Povprečna dolžina vseh besed v slovenskih leposlovnih vzorcih je 4,55 črk, ob upoštevanju mnogih okrajšav zaradi težavnega pisanja v kamen, kost ali keramiko in narečnih govorov, ki krajšajo besede, pa moramo pričakovati v predantičnih napisih precej krajše povprečne dolžine besed, to je okoli tri črke. Venetski napisi imajo največjo povprečno dolžino besed, predvsem zaradi številnih daljših imen božanstev.

Mesapski napisi so v povprečju najdaljši s 7,72 besedami, etruščanski so krajši z 6,71 besedami, venetski napisi s 5,76 besedami, starofrigijski so še krajši s 4,19 besedami, retijski pa so najkrajši s 3,56 besedami.

Primerjava povprečnih dolžin različnih besed

Primerjava povprečnih dolžin različnih besed brez obratne smeri branja: v venetskih s ponavljalnimi in objokovalnimi deli, v retijskih, mesapskih in etruščanskih napisih ter v slovenskih leposlovnih besedilih.

VEN	razl. besed	4469/1126 = 3,97 črk	napisov	1126/421 = 2,67 besed	[12]
RET	razl. besed	1959/521 = 3,76 črk	napisov	521/219 = 2,38 besed	[13]
FRI	razl. besed	2461/648 = 3,80 črk	napisov	648/207 = 3,13 besed	[14]
MES	razl. besed	3880/1040 = 3,73 črk	napisov	1040/303 = 3,43 besed	[15]
E-V	razl. besed	2467/675 = 3,65 črk	napisov	675/190 = 3,55 besed	[17]
SLO	razl. besed	= 8,00 črk			[10]

Povprečna dolžina različnih besed v slovenskih leposlovnih vzorcih je 8,00 črk, ob upoštevanju mnogih okrajšav zaradi težavnega pisanja v kamen, kost ali keramiko in narečnih govorov, ki krajšajo besede, pa moramo pričakovati v pred-antičnih napisih tudi precej krajše povprečne dolžine različnih besed in sicer okoli štiri črke, to je približno le polovico dolžine slovenskih leposlovnih besed, saj so zaradi okrajšav pogoste tudi različne kratke besede.

Povprečna dolžina različnih besed se dovolj dobro ujema s predpostavljeno dolžino 4 črk. Glede na vse besede, se povprečne dolžine različnih venetskih besed povečajo za 0,72 črk, pri retijskih za 0,81 črk, pri starofrigijskih za 0,99 črk, pri mesapskih za 0,99 črk in pri etruščanskih se povečajo za 0,56 črk.

Primerjava najpogostejših besed

V poglavju 5.2.1 Rast besednega zaklada je tudi tabela 35 z najpogostejšimi besedami obeh vzorcev z njihovimi deleži [10], zato primerjamo tudi na tej osnovi. V tabeli 13 in grafu 4 je 10 najpogostejših vsaj dvehčrkovnih besed v slovenskih besedilih ter v venetskih, retijskih, mesapskih in etruščanskih napisih, brez obratne smeri branja in z njihovimi deleži.

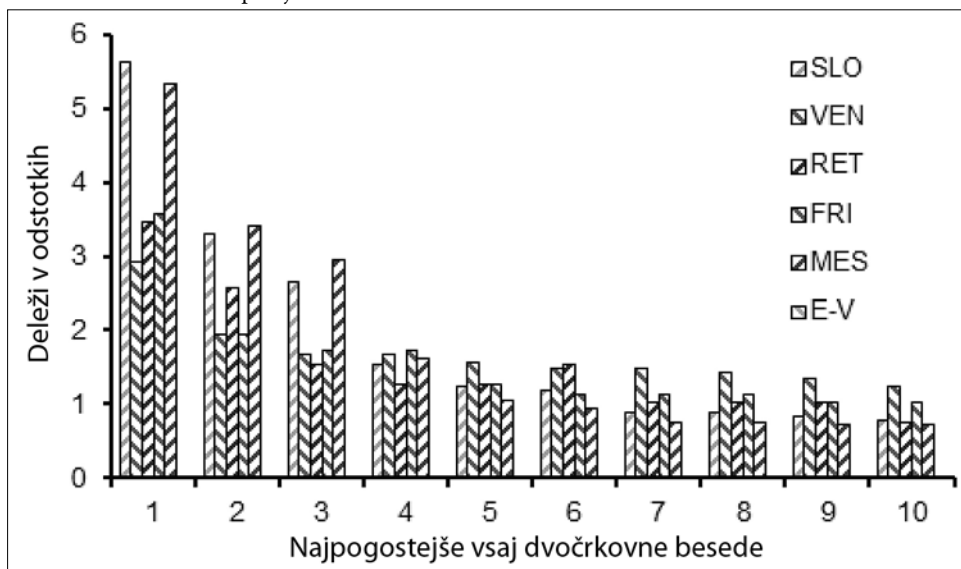
Tabela 13: Deset najpogostejših vsaj dvehčrkovnih slovenskih, venetskih, retijskih, mesapskih in etruščanskih besed z njihovimi deleži

SLO	je/5,63	in/3,31	se/2,65	da/1,56	na/1,24	so/1,19	pa/0,91	ne/0,90	ki/0,84	bi/0,80
VEN	ioi/2,93	ti/1,94	iai/1,69	ego/1,69	vi/1,57	donasto/1,48	megeo/1,48	kos/1,44	Reiti/1,36	van/1,24
RET	ti/3,47	tu/2,57	si/1,54	ii-je/1,28	ga/1,28	le/1,56	ke/1,03	iti/1,03	ie/1,03	iai/0,77
FRI	os/3,58	ti/1,96	ata/1,73	si/1,73	mi/1,27	da/1,15	na/1,15	ie/1,15	toj/1,04	ak/1,04
MES	iei/5,35	ta/3,42	da/2,95	os/1,63	ti/1,07	te/0,94	an/0,77	ra/0,77	to/0,73	zi/0,73
E-V	la/2,51	ti/1,42	ar/1,26	mi/1,10	au/0,94	tular/0,86	ril/0,86	roi/0,86	ial/0,86	nei/0,71

- Medtem ko najpogostejše slovenske besede niso razumljive brez stavčnih povezav z ostalimi besedami razen besede so, je pri venetskih besedilih samostojno razumljivih kar vseh 10 besed, pri retijskih 5 besed, pri starofrigijskih 6 besed, pri mesapskih pa že 7 besed in pri etruščanskih zopet vseh 10 besed; vse te besede so odebeljene.

- Slovenski leposlovni vzorci so pretežno povedni, zato so najpogostejše besede JE, IN in SE; venetski so usmerjeni k pokojnikom zato so najpogostejše besede IOI, TI in IAI; retijski so usmerjeni v neposredno delovanje zato so najpogostejše besede TI, TU in SI; starofrigijski pa so usmerjeni tako k pokojnikom kot k delovanju zato so najpogostejše besede OS, TI in ATA, mesapski so izrazito usmerjeni k pokojnim, zato so najpogostejše besede IEI, TA, DA in OS, etruščanski so močno usmerjeno v delovanje, zato so najpogostejše besede LA, TI, AR in MI.

Graf 4: Deset najpogostejših vsaj dvečrkovnih slovenskih, venetskih, retijskih, mesapskih in etruščanskih besed uvrščenih po njihovih deležih

- Deleži etruščanskih besed se pokrivajo z vsemi predantičnimi napisi razen pri enočrkovnih, pa tudi pri dvo in tro črkovnih besedah.

Pomembna razlika se pokaže, če upoštevamo tudi enočrkovne besede, saj jih je zaradi okrajšav in narečnega zapisa bistveno več kot pa v knjižnem jeziku, ki ga predstavlja slovenski vzorec. Ti podatki so pokazani v tabeli 14 in grafu 5.

Tabela 14: Deset najpogostejših slovenskih, venetskih in retijskih besed z njihovimi deleži

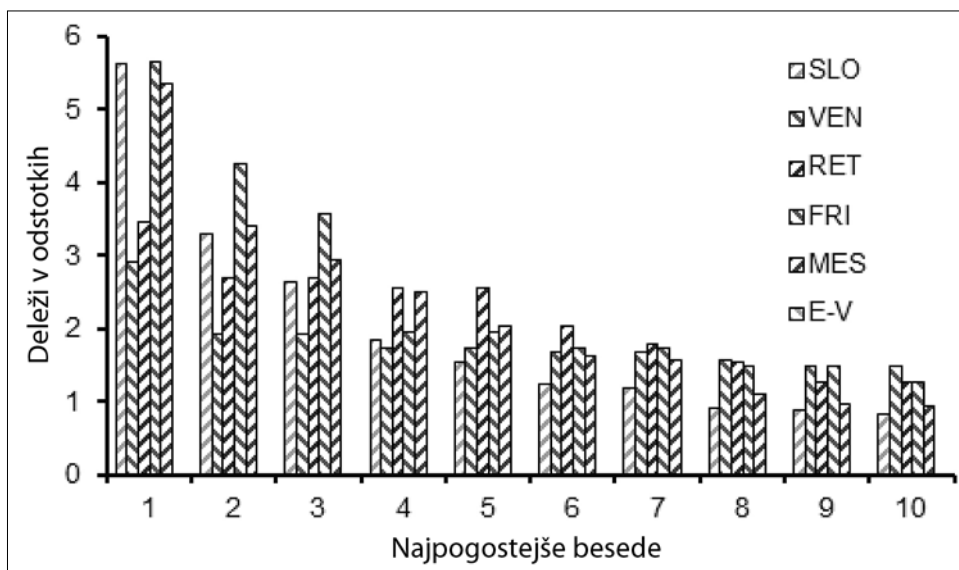
SLO	je/5,63	in/3,31	se/2,65	v/1,86	da/1,56	na/1,24	so/1,19	pa/0,91	ne/0,90	ki/0,84
VEN	ioi/2,93	ti/1,94	t-tu/1,94	i-je/1,73	i-in/1,73	iai/1,69	ego/1,69	vi/1,57	donasto/1,48	mego/1,48
RET	ti/3,47	e-je/2,70	i-in/2,70	tu/2,57	i-je/2,57	t-tu/2,05	l-le/1,80	si/1,54	ga/1,28	ii-je/1,28
FRI	s-s/5,65	e-je/4,27	os/3,58	ti/1,96	t-tu/1,96	ata/1,73	si/1,73	t-ta/1,50	a-toda/1,50	mi/1,27
MES	iei/5,35	ta/3,42	da/2,95	s-si/2,52	t-tu/2,05	os/1,63	a-toda/1,58	e-je/1,11	l-le/0,98	te/0,94
E-V	l-le/2,59	la/2,51	ti/1,42	e-je/1,33	ar/1,26	mi/1,10	au/0,94	a-a/0,94	tular/0,86	ril/0,86

- Tudi pri tem prikazu je razmerje podobno, saj najpogostejše slovenske besede niso samostojno razumljive, venetske pa so samostojno razumljive še vedno v 8 primerih,

samostojno razumljive retijske so še 4, starofrigijskih in mesapskih je 6, etruščanskih pa je kar 9; vse te besede so odebeljene.

- Deleži se v tem primeru povečajo, saj se je pri slovenščini pojavila ena, pri etruščanskih napisih dve, pri venetskih tri, pri retijskih, starofrigijskih in mesapskih napisih pa kar pet enočrkovnih pogostih besed. Pri enočrkovnih besedah je poleg črke podan tudi njihov pomen.

Graf 5: Deset najpogostejših slovenskih, venetskih, retijskih, mesapskih in etruščanskih besed uvrščenih po njihovih deležih

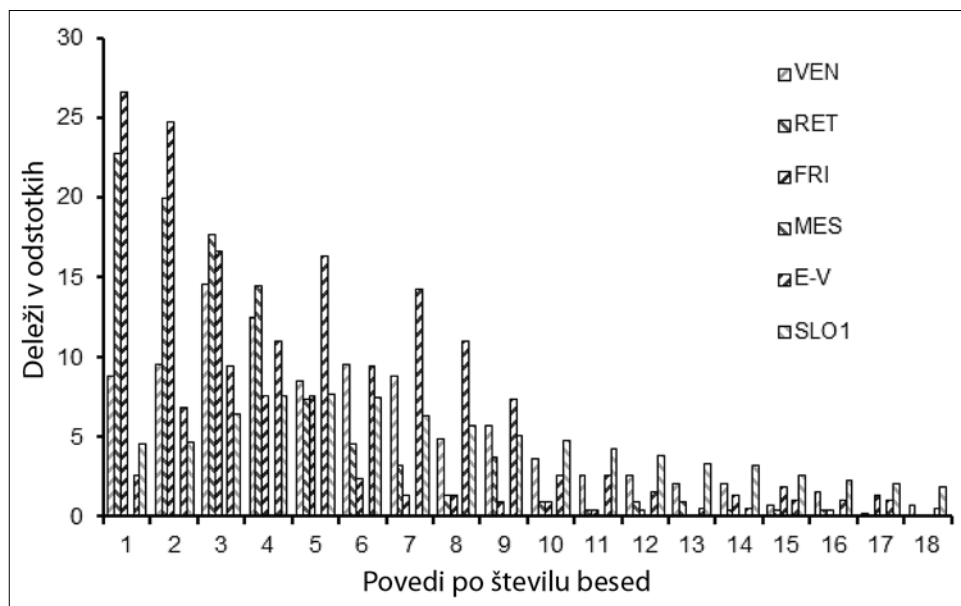
- Največja sprememba je pri starofrigijskih in etruščanskih napisih, kjer je pojavita dve zelo pogosti enočrkovni besedi.
- Od četrte pogoste besede imajo vsi predantični napisi večje deleže kot slovenski leposlovnji napisi, razlog pa je v manjšem obsegu opazovanih besed.

Primerjava dolžin povedi

V poglavju 5.3.1 Dolžina povedi pa je tudi slika 17: Porazdelitev dolžin povedi v besedah za vsak vzorec posebej [10]. Tudi to sliko bomo primerjali z vzorcemetruščanskih povedi na Grafu 6, podatki pa so v tabeli 15.

VEN	deleži prebranih venetskih besedil brez pon. in obj. delov po številu besed	[11]
RET	deleži vseh prebranih retijskih besedil po številu besed	[12]
FRI	deleži vseh prebranih starofrigijskih besedil po številu besed	[13]
MES	deleži vseh prebranih mesapskih besedil po številu besed	[14]
E-V	deleži vseh prebranih etruščanskih besedil po številu besed	[17]
SLO1	deleži povedi v prvem vzorcu slovenskih besedil po številu besed	[10]

Graf 6: Dolžine povedi venetskih, retijskih, mesapskih, etruščanskih in slovenskih besedil po številu besed. Zaradi preglednosti je graf omejen na povedi do 18 besed.

- Tudi tu je opazna razlika pri zelo kratkih napisih, kjer še posebej izstopajo starofrigijski napisi na keramiki, pa tudi kratki retijski napisi na kosteh, kar je razumljivo, saj je težko primerjati običajno pisano besedo s skromnimi posvetilnimi ali sporočilnimi napisi. Dobro ujemanje venetskih, retijskih in starofrigijskih napisov je le pri 5 besednih povedih, medtem ko mesapski še odstopajo in se približujejo šele pri 8 besednih povedih.
- Etruščanski napisi izrazito odstopajo pri 5 do 9 besednih povedih, ki jih je precej več, daljših in krajših pa je manj.

Tabela 15: Primerjava števila in deležev povedi po številu besed

Števil besed	Števila besed					Deleži v odstotkih					
	VEN	RET	FRI	MES	E-V	VEN	RET	FRI	MES	E-V	SLO1
1	34	49	56	13	5	8,83	22,79	26,67	4,11	2,63	4,61
2	37	43	52	27	13	9,61	20,00	24,76	8,54	6,84	4,74
3	56	38	35	34	18	14,55	17,67	16,67	10,76	9,47	6,45
4	48	31	16	43	21	12,47	14,42	7,62	13,61	11,05	7,65
5	33	16	16	38	31	8,57	7,44	7,62	12,03	16,32	7,7
6	37	10	5	42	18	9,61	4,65	2,38	13,29	9,47	7,49
7	34	7	3	28	27	8,83	3,26	1,43	8,86	14,21	6,32
8	19	3	3	20	21	4,94	1,40	1,43	6,33	11,05	5,75

Števil besed	Števila besed					Deleži v odstotkih					
	VEN	RET	FRI	MES	E-V	VEN	RET	FRI	MES	E-V	SLOI
9	22	8	2	10	14	5,71	3,72	0,95	3,16	7,37	5,15
10	14	2	2	11	5	3,64	0,93	0,95	3,48	2,63	4,79
11	10	1	1	2	5	2,60	0,47	0,48	0,63	2,63	4,24
12	10	2	1	3	3	2,60	0,93	0,48	0,95	1,58	3,88
13	8	2	0	4	1	2,08	0,93	0,00	1,27	0,53	3,4
14	8	1	3	2	1	2,08	0,47	1,43	0,63	0,53	3,2
15	3	1	4	3	2	0,78	0,47	1,90	0,95	1,05	2,66
16	6	1	1	1	2	1,56	0,47	0,48	0,32	1,05	2,35
17	1	0	3	6	2	0,26	0,00	1,43	1,90	1,05	2,11
18	3	0	0	2	1	0,78	0,00	0,00	0,63	0,53	1,88
19	2	0	0	2	0	0,52	0,00	0,00	0,63	0,00	1,74
20	0	0	2	3	0	0,00	0,00	0,95	0,95	0,00	1,48
21	0	0	1	4	0	0,00	0,00	0,48	1,27	0,00	1,35
22	0	0	2	2	0	0,00	0,00	0,95	0,63	0,00	1,18
23	0	0	1	4	0	0,00	0,00	0,48	1,27	0,00	1,11
24	0	0	0	1	0	0,00	0,00	0,00	0,32	0,00	0,87
25	0	0	1	0	0	0,00	0,00	0,48	0,00	0,00	0,8
26	0	0	0	3	0	0,00	0,00	0,00	0,95	0,00	0,74
27	0	0	0	2	0	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	0,61
28	0	0	0	2	0	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	0,58
29	0	0	0	1	0	0,00	0,00	0,00	0,32	0,00	0,48
30	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,5
31	0	0	0	1	0	0,00	0,00	0,00	0,32	0,00	0,35
32	0	0	0	2	0	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	0,34
Skupaj	385	215	210	316	190	100	100	100	100	100	96,5

- Pri slovenščini vsota deležev ni 100%, saj se daljše povedi še nadaljujejo.
- Pri mesapskih napisih so daljši napisi deljeni na posamezne zaključene celote: napis 37 na 17 in 20; napis 166 na 32, 28, 26, 27 in 27; napis 191 na 28 in 24; napis 192 na 20, 23, 26, 23 in 12 ter napis 195 na 21, 26, 21 in 19 besed. Zato se število napisov v tem prikazu poveča za 13 in je 316.

Verjetnosti prečkovanj in prevodov

Verjetnosti prečkovanja in razumevanja napisov so za vsak napis posebej podane v Katalogu napisov in prevodov. Ocene so podane na podlagi postavljenih kriterijev. Zbir verjetnosti pa statistično uvršča napise glede prečkovanj in branj po kriterijih podanih v delovnih hipotezah.

Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečkovanj in prevodov so podani v tabeli 16.

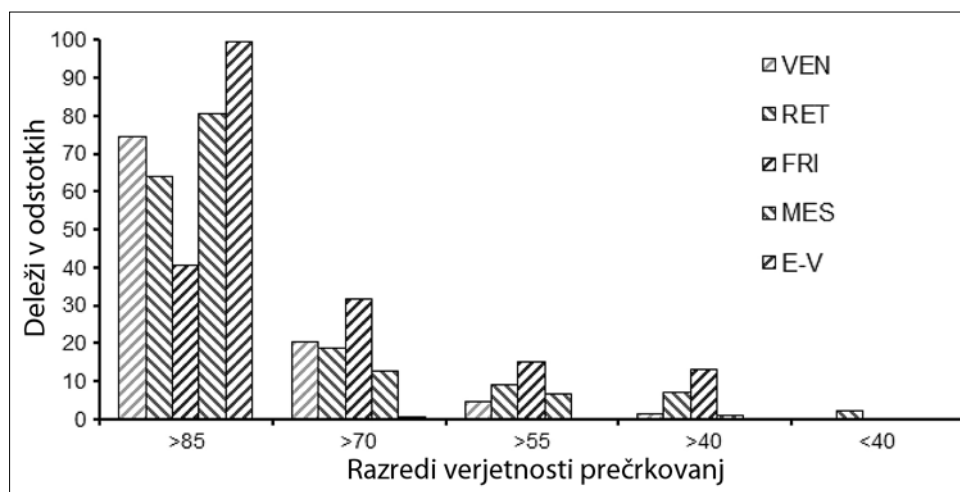
Tabela 16: Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečkovanj in prevodov

Ocena obdelave	Kriteriji prečkovanj	Verjetnost prečkovanj		Kriteriji prevajanj	Verjetnost prevajanj	
		število	odstotek		število	odstotek
odlično	> 85	189	99,47	>80	109	57,37
prav dobro	> 70	1	0,53	>60	78	41,05
dobro	> 55	0		>40	3	1,58
zadostno	> 40	0		>20	0	
nezadostno	< 40	0		<20	0	

- Odlično oceno prečkovanja je dobilo več kot 99 %, upoštevati pa je treba, da so vsa privzeta prečkovanja ocenjena z vrednostjo 0,9.
- Odlično oceno prevodov ima več kot polovico napisov to je 57,39 %, prav dobro 41,05 % in dobro le 1,58 %.

Primerjava verjetnosti prečkovanj venetskih, retijskih, starofrigijskih, mesapskih in etruščanskih napisov je podana tudi na grafu 7.

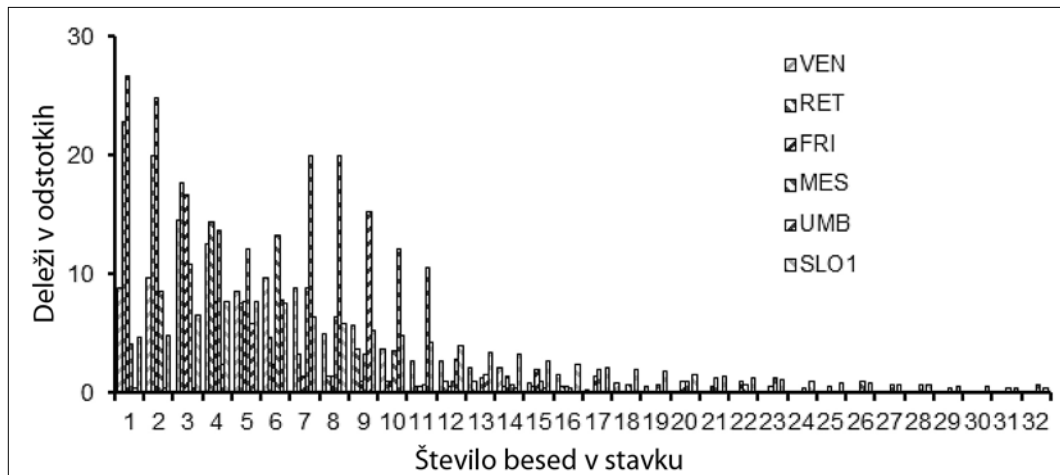
Graf 7: Primerjava verjetnosti prečkovanj venetskih, retijskih, starofrigijskih, mesapskih in etruščanskih napisov

- Graf kaže daleč najboljše prečkovanje etruščanskih besedil celo v primerjavi z venetskimi in mesapskimi besedili. Razlog je v izboru napisov, saj so vsa privzeta prečkovanja uvrščena v razred odlično.

Primerjava verjetnosti prevodov venetskih, retijskih, starofrigijskih, mesapskih in etroščanskih napisov je podana tudi na grafu 8.

Graf 8. Primerjava verjetnosti prevodov venetskih, retijskih, starofrigijskih, mesapskih in etruščanskih napisov

- Graf kaže na zelo dobro razumevanje etruščanskih besedil, saj je bistveno boljše od razumevanja venetskih in mesapskih besedil. Tudi tu je razlog v izboru napisov, ki zajema po vsebini podobna besedila.

Rezultati prečrkovanj in prevajanj so ustrezni in kažejo na uspešno zaključeno delo. Pri obravnavi starih zapisov ni možno vedno ugotoviti dejanske vsebine, zato sta pri vsakem napisu ocenjena tako verjetnost prečrkovanja kot prevajanja. Možne so vedno izboljšave, ki se bodo pojavile s širšim izbjprom napisov, z novimi, doslej še neznanimi besedili in s še izboljšanim razumevanjem že znanih etruščanskih napisov.

Katalog etruščanskih napisov, besed in prevodov

Na podlagi navedenih pogostih besed so bila zvezna besedila ustrezno deljena na posamezne besede z znanim pomenom. To je omogočilo prevode napisov s pomočjo sedanjega slovenskega jezika. Prevodi so oblikovani tako, da se kar najbolj prilegajo izvornemu zapisu, zato je besedni red prevoda tak, kot je besedni red v napisu, zato ne zvene sodobno, vendar tako bolje kažejo na jezik tedanjega časa. Vsa besedila so označena s Kollarjevimi oznakami in so zbrana v posebni prilogi Katalog etruščanskih napisov, besed in prevodov [17].

Slovar etruščanskega jezika

Na podlagi razumljenih in prevedenih Kollarjevih napisov je sestavljen tudi Slovar etruščanskega jezika, ki obsega 1182 besed, najdenih v Kollarjevih etruščanskih napisih. Tudi v slovarju so podane različice, saj ni možno vedno upoštevati prav določeno vsebino

pri tako različnem zapisovanju, kot je razvidna iz zapisa pogostejših in znanih etruščanskih besed. Besednjak zajema besede zapisane v originalnem prečrkovanju, njihov pomen v slovenskem jeziku z navedbo preoblikovanja in jezikovne uporabe, pomen v angleškem jeziku, navedbo v katerem zapisu je dana beseda in potrebna pojasnila. Slovar je pripravljen v posebni prilogi Slovar etruščanskega jezika [33].

Razumevanje jezikoslovcev

Analiza je pokazala, da so celo pri dobrem razumevanju navedenih predantičnih napisov slovnične oblike, ki jih določajo končnice, močno vprašljive. Knjižne oblike so v izraziti manjšini in se šele po več enakih besedah lahko sklepa na ustreznost besednih končnic. Šele dovolj velika zanesljivost prevodov določa tudi ustrezno delitev zvezno pisanih besedil. Šele dovolj zanesljiva delitev pa omogoča ugotavljanje stopnje narečnosti in knjižnosti in šele pri dovolj veliki stopnji knjižnosti in večkrat ponovljenih knjižnih besedah, je možno zanesljiveje ugotavljati tudi slovnične oblike in s tem čase, sklone itd.

Slovnične analize predantičnih napisov bi se lahko vršile na osnovi narečnih besed, ki imajo zelo velik delež, vendar manjka bistvena osnova, saj niti slovenska narečja niso strokovno obdelana. Jezikoslovce čaka izjemno delo pri ugotavljanju narečnih končnic v slovenskih narečjih in njihova primerjava s končnicami v obravnavanih venetskih, retijskih, starofrigijskih, mesapskih in etruščanskih napisih.

Analiza je ponovno potrdila nerazumevanje navedenih skupin predantičnih napisov s strani zahodnoevropskih jezikoslovcev, ki ob nerazumevanju navedenih napisov sklepajo na slovnične oblike in ugotavljajo slovnične podrobnosti kot v znanem knjižnem jeziku. Njihovo »razumevanje« nima dobrih osnov niti v besedah v izbranem jeziku razumevanja, še manj pa v slovničnih oblikah v njim neznanem jeziku pisanem v neznanem narečju. Ob zavračanju možnosti razumevanja navedenih skupin predantičnih napisov s pomočjo slovanskih jezikov, ki so posredno ali neposredno izpričani na njihovih območjih [28-32], ob neustrezni delitvi zveznih napisov, ob upoštevanju poljubnih imen in določanju končnic, in ob nedvoumno napačno izbranem jeziku razumevanja, ostane od njihovega jezikoslovnega obravnavanja le še večinoma ustrezno prečrkovanje.

Naravni izvor imen in priimkov

Besede imajo svoj naravni izvor, saj so ljudje pomensko ubesedili to kar so slišali, videli, opazovali in razumeli, bodisi v naravi ali v medsebojnih odnosih [34-36]. Tudi imena in priimki so nastali na enak način, saj so ubesedene značilnosti posameznikov: hiter, len, hraber, borben, visok, majhen, pošten, tatinski, dober, trd, varčen, zapravljiv, vzdržljiv, mevžast itd. ali pa njihove dejavnosti, sposobnosti, zadolžitve in podobno.

Značilno je, da poljubna imena zahodnoevropskih jezikoslovcev s katerimi pojasnjujejo pomen predantičnih slovanskih napisov, ne kažejo takih naravnih izvorov. To odstopanje od običajnih pomenov priimkov ponovno dokazuje njihovo poljubnost in nerazumevanje na njihovi osnovi. Zopet je opazna odsotnost analiz pogostosti, ki bi morale dokazovati pomen besed ali priimkov in imen v izbranem jeziku razumevanja.

Najštevilčnejše slovenske knjižne in narečne besede

Najštevilčnejše slovenske knjižne in narečne in vsaj tričrkovne besede so za obravnavane jezike prikazane v naslednji tabeli 17 do 19.

Tabela 17: Najštevilčnejše slovenske knjižne in narečne in vsaj tričrkovne besede

Venetske				Mesapske			
knjižne		narečne		knjižne		narečne	
IOI	71	IAI	40	IEI	125	RAS	21
KOS	35	NAI	22	VAS	19	NAI	17
VAN	30	VIREM	18	NAS	17	BARA	14
IAR	18	OSTI	17	ATI	13	EIA	14
ŠAINATEI	14	LON	15	ATA	11	TAI	10
TEI	14	ZOTO	13	GOR	11	ATO	10
TER	12	OUGON	11	IAS	10	MAT	9
TOLER	9	NEI	11	BIL	7	LAS	9
VDAN	6	NOS	11	DAM	7	MOR	9
VSE	5	TAI	11	DASTA	6	BLAT	8

- Skladno z obsegom obravnavanih napisov so tudi pogostejše slovenske knjižne in narečne besede v venetskih napisih, s tem da izrazito odstopata venetski IOI in mesapski IEI, nato pa števila najpogostejših besed zelo hitro padajo.
- Knjižne besede imajo večjo začetno pogostost kot narečne predvsem zaradi številnih narečnih oblik besed istega pomena. Začetna pogostost pa hitreje upada in se prevesi k narečnim oblikam pri venetskih in mesapskih besedah pri 8. najpogostejši besedi.

Tabela 18: Najštevilčnejše slovenske knjižne in narečne in vsaj tričrkovne besede

Retijske				Starofrigijske			
knjižne		narečne		knjižne		narečne	
ITI	8	NUA	6	ATA	15	ATE	9
IAI	6	RISNA	5	BABA	8	TOJ	9
IUI	6	LAVI	5	ATI	7	MEKA	7
REDI	3	AVI	5	VAN	6	VOS	6
ATI	3	ESI	4	AIS	5	MAN	6
VINU	2	IAVE	3	NAV	5	VEI	5
NAGE	2	STRI	3	SIT	4	NOGAV	4
LIPI	2	LAS	3	DOIKA	3	MATAR	4
ZNA	2	RAI	3	LAS	3	DUMA	3
NAGI	2	GAR	3	IOI	3	BEJA	3

- Skladno z obsegom obravnavanih napisov so tudi pogoste slovenske knjižne in narečne besede najševilnejše v starofrigijskih napisih in redkeje v retijskih napisih.
- Narečne besede imajo večjo začetno pogostost kot narečne predvsem zaradi številnih narečnih oblik besed istega pomena. Začetna pogostost pa hitreje upada in se prevesi k narečnim oblikam, pri retijskih besedah že pri 4. in pri starofrigijskih pri 5. najpogostejši besedi.

Tabela 19: Najštevilnejše slovenske knjižne in narečne in vsaj tričrkovne besede

Etruščanske			
knjižne		narečne	
TULAR	11	IAL	12
ROI	11	RIL	11
MATUL	7	BUI	9
ATI	7	NEI	9
SUOI	6	PUIA	7
NAS	5	AVIL	6
CLAN	5	CUR	5
IAS	5	ARO	4
MAR	5	LUPU	4
KES	4	NIA	4

- Pri etruščanskih napisih so števila knjižnih in narečnih besed dokaj izenačena in bi se razlika pokazala šele pri večjem obsegu besedil.

Opazne so značilne in povsem samostojno razumljive ter slovenskim knjižnim podobne besede:

Venetske	IOI, KOS, VAN, IAR, ŠAINATEI, TOLER, VDAN in VSE
Retijske	ITI, IUI, REDL, ATI, VINU, NAGE, LIPI, ZNA in NAGI
Starofrigijske	ATA, BABA, ATI, VAN, AIS, NAV, SIT, DOIKA in LAS
Mesapske	IEI, VAS, NAS, ATI, ATA, GAR, IAS, BIL, DAM in DASTA
Etruščanske	TULAR, ROI, MATUL, ATI, SUOI, NAS, IAS, MAR in KES

Pri značilnih slovenskih najpogostejših besedah je še bolj nerazumljivo zavračanje razumevanja navedenih napisov v slovenskem jeziku s strani naših jezikoslovcev, saj se nekatere navedene besede pojavljajo tudi v besednjakih zahodnoevropskih jezikoslovcev.

Dosedanja razumevanja

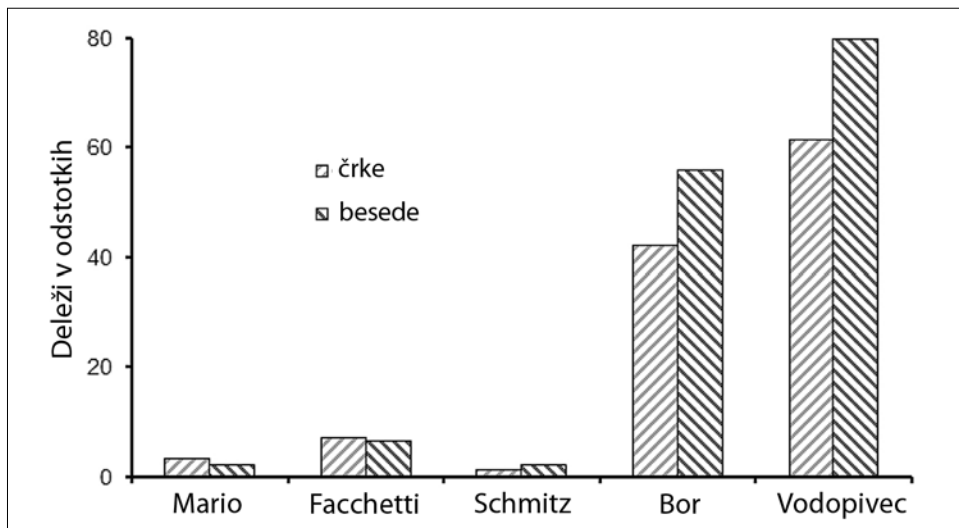
Slovenski raziskovalci, so vsaj nekatere etruščanske napise dovolj dobro razumeli in njihova prizadevanja so kratko prikazana.

M. Bor, Pyrgijske zlate ploščice

Podajam le grafični prikaz razumevanj, ki je značilen, saj nedvoumno kaže na ustreznost razumevanja v slovenščini in nerazumevanja v običajno privzetih jezikih razumevanja zahodnoevropskih jezikoslovcev [37-38].

Primerjano so razumevanja: Mario in Facchetti v italijanščini, Schmitz v angleščini ter Bor in Vodopivec v slovenščini.

Graf 9: Prikaz različnih razumevanj Pyrgijskih zlatih ploščic

- Neslovenski avtorji ne dosegajo niti tretine postavljenih zahtev, medtem ko jih Bor presega več kot dvakrat, Vodopivec pa več kot trikrat [37-38].

Perusinski napis

Dobro ohranjen etruščanski napis iz Perugia je podrobno obdelan in je bil že predstavljen s primerjavo prečrkovanj in prevodov [39-44].

Napis z Lemnosa je podrobno obdelan in je bi že predstavljen s primerjavo prečrkovanj in prevodov [45-48].

Razni napisi

Napis na slonokoščeni kocki, napisi na mejnikih, napis Palestrina, severno oskijski napis, napis na vrču in napis Caere so bili že predstavljeni s primerjavo prečrkovanj in prevodov [49].

Etruščansko čaščenje rodnosti

Napisi na zrcalih, na ženskem aktu in falusih so bili že predstavljeni s primerjavo prečrkovanj in prevodov [50].

Zaključek

Postopna obdelava celotnega obsega izbranih Kollarjevih etruščanskih napisov, opisana v delovnih hipotezah, je omogočila dovolj dobro delitev zveznega besedila in razumevanje prebranih besedil. Mestoma so možna tudi drugačna branja, ki lahko delno spremenijo del prevedenega besedila, celoten pomen pa lahko spremenijo le pri zelo kratkih ali z okrajšavami izraženimi napisi. Celotni izbor prebranih zveznih napisov je zato razumno razdeljen in preveden v slovenski jezik tako, da omogoča nadaljnje poglobljanje v posamezna besedila. Prvič je narejen tudi Slovar etruščanskega jezika, ki obsega vse besede v navedenih Kollarjevih besedilih in navaja napise kjer so te besede. Slovar omogoča dobro razumevanje že navedenih besedil in ustrezno branje drugih ali novo odkritih besedil v istem ali podobnem jeziku. Odlično oceno prečrkovanja ima več kot 99 % prečrkovanih napisov, odlično in prav dobro oceno pa ima tudi več kot 98 % prevedenih napisov. Taki rezultati omogočajo nedvoumne rezultate in uspešno zaključeno delo prečrkovanja, branja, prevajanja in slovarja.

Veneti, Etruščani, Wendi, Reti, Mesapci in drugi naši jezikovni predniki, ki so naseljevali večji del Srednje Evrope, so s svojo pisno, gradbeno, religiozno, kmetijsko in tehnično kulturo nedvomno bistveno pripomogli k vsestranskemu razvoju antične kulture, ki je gradila predvsem na njihovi osnovi. Tudi ta jezikovna študija potrjuje že do sedaj znana dejstva, da so etruščanski napisi berljivi in razumljivi na slovenskih osnovah. Tudi tu se je pokazala slovenščina z upoštevanjem mnogih narečij kot izrazito arhaičen jezik in zelo dobro orodje za razumevanje teh prastarih napisov.

Literatura

1. <http://www.google.com/search?q=etruscans&hl=en&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=tTIEUd7kF8ritQa29YDYAg&sqi=2&ved=0CF0QsAQ&biw=1920&bih=1022>
2. Splet, http://en.wikipedia.org/wiki/Etruscan_language#History_of_Etruscan_literacy
3. T. Livij, XXV, 1.12.
4. J. Kollar, Staroitalija slavjanska, Objevy a dukazy živlu Slavskih, Mesapia, Cisarske kralovske dvorske a statni tiskarne, Viden 1853, 785-815.
5. <http://www.google.com/search?q=etruscan+inscriptions&hl=en&tbo=u&tbm=isch&source=univ&sa=X&ei=JhbxUJGsB8i0tAaG1oHAAQ&sqi=2&ved=0CEIQsAQ&biw=990&bih=827>.
6. V. Vodopivec, Katalog Venetskih napisov, besed in prevodov, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana 2010, 80-175.
7. V. Vodopivec, Katalog retijskih napisov, besed in prevodov, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana 2010, 224-270.
8. V. Vodopivec, Katalog starofrigijskih napisov, besed in prevodov, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana 2010, 313-384.
9. V. Vodopivec, Katalog mesapskih napisov, besed in prevodov, Razbiranje ilirskih jezikov, Jutro, Ljubljana 2011, 197-287.
10. P. Jakopin, Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v Slovenskem jeziku, Doktorska disertacija, Fakulteta za elektrotehniko, Ljubljana, 1999, <http://www.ff.uni-lj.si/hp/pj/disertacija/statopis.html>.
11. G. Tomezzoli, M. Silvestri, Latin Language Database – iz datotek/from data base: Propertius, The Latin Library, The Classics Homepage.

12. V. Vodopivec, Nabor venetskih napisov, delitev, prevod in slovar, Zbornik 4. mednarodne konference Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana 2006, 118 – 144.
13. V. Vodopivec, Zbir retijskih napisov, delitev, prevod in slovar, Zbornik šeste mednarodne konference, Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2008, 118-136.
14. V. Vodopivec, Zbir starofrigijskih napisov, delitev, prevod in besednjak, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana 2010, 288-312.
15. V. Vodopivec, Zbir mesapskih napisov, delitev, prevod in slovar, Zbornik devete mednarodne konference, Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2011, 87-130.
16. A. Perdih, G. Tomezzoli, V. Vodopivec, Comparison of contemporary and ancient languages, Primerjava sedanjih in nekdanjih jezikov, Zbornik šeste mednarodne konference Izbor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2008, 40-87.
17. V. Vodopivec, Katalog etruščanskih napisov, besed in prevodov, objavljeno v tej knjigi.
18. U. Di Martino, Gli Etruschi, Mursia, Milano 1982, 96-100.
19. G. M. Facchetti, L'enigma svelato della lingua Etrusca, Newton, Roma 2001, 240-244
20. G. Bonfante, L. Bonfante, The Etruscan Language, Manchester University Press, Manchester 2002, 66-68, 76.
21. L. Bonfante, Etruscan, Reading the past, British museum publications, 1990, 8, 29
22. D. M. Žunkovič, Slavische-Runem Denkmälen, Bibliotek »Staroslovan«, Heinrich Slovák, Kremsier 1915, 98-100.
23. M. Bor, Etruščanski Retijski , in mesapski napisi, Etruščani in Veneti, Drugi venetski zbornik, Ivan Tomažič, Wien 1995, 11-81
24. M. Škibin, Etruščani so bili Slovani, Mirko Škibin, Pancopy Printstudio, Ljubljana, Nova Gorica, 2005.
25. A. Ambrozic, The »warrior« stele from Lemnos, zbornik tretje mednarodne konference, Staroselci v Evropi, Jutro, Ljubljana 2005, 107-120
26. A. Horak, O Slovanech úplne jinak, co nebylo o Slovanech dosud zmámo, Lipa, Vizovice 1991.
27. A. Berlot, Eine Studie uber die Sprachen der Rassen oder der Etrusker, samozaložba, Burlett, Zurich 1966.
28. Julien Cezar, Les actions de l'Empereur ou de la royaute, 17, Les Belles lettres. I, Paris 1932, 143; Glej: I Tomažič, Slovenske korenine, I Tomažič, Ljubljana 2003, 23.
29. M. Alinei, The paleolithic continuity theory on indo-evropean origins, an introduction, continuitas.com, Alessandro Peroni, www.continuitas.com/intro.html.
30. M. Alinei, Origini delle Lingue d'Europa, Il Mulino, Ed., Bologna, Vol 1, 1996, Vol 2, 2000.
31. J. Škulj, Etruscans, Veneti and Slovenians – a genetic perspective, Zbornik 3. Mednarodne konference, Staroselci v Evropi, Jutro, Ljubljana 2005, 20 – 30.
32. R. Petrič, Venetska teorija in izvor Slovencev, Zbornik 5. mednarodne konference Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2007, 65-85.
33. V. Vodopivec, Slovar etruščanskega jezika, objavljeno v tej knjigi.
34. V. Vodopivec, Statistična primerjava črk in besed, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana 2010, 16-30.
35. L. Sever, Iskal sem prednamce, Dokazi o starožitnosti Slovencev na Dolenjskem zahodu, L. Sever, Turjak 2003, 17.
36. O. Belchevsky, Proto Slavic roots of the European languages were analyzed and confirmed with a new methodology, Principles of conceptual linguistics and their nature-based evolution, Proceedings of eighth International Topical Conference, Origin of Europeans, Jutro, Ljubljana 2010, 7-28.
37. M. Bor, Etruščani in Veneti, Pyrgijske ploščice, Editiones Veneti, Wien 1955, 29-39.
38. V. Vodopivec, Primerjava branj Pyrgijskih zlatih ploščic, Zbornik posveta Praprebivalstvo na tleh srednje Evrope, Jutro, Ljubljana 2003, 51-64.
39. Napis iz Perugia, Prečkovanje napisa in razumevanje s poljubnimi imeni, http://en.wikipedia.org/wiki/Cippus_Perusinus.

40. G. M. Facchetti, Napis iz Perugia, Cippus Perusinus, podaja le rečrkovanje napisa, http://webu2.upmf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/Etrusca/Cippo_Perugia.gr.htm.
41. Cippus-perusinus, Prečrkovanje, delitev delno zveznega besedila in razumevanje v narečni albanščini, <http://cippus-perusinus-translation.blogspot.com/>
42. A. Horak, 50. Perusínský obelisk, O Slovanech úplne jinak, co nebylo o Slovanech dosud zmámo, Lipa, Vizovice 1991, 173-177.
43. A. Berlot, Cypus aus Perugia, Eine Studie uber die Sprachen der Rassen oder der Etrusker, Burlett, Zurich 1966, 6-45.
44. V. Vodopivec, Primerjave obravnjav napisa Perugia, Zbornik desete mednarodne konference Izbor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2012, 99-144.
45. http://en.wikipedia.org/wiki/Lemnian_language.
46. A. Horak, 29 Stéla z Lémnu, O Slovanech úplne jinak, co nebylo o Slovanech dosud zmámo, Lipa, Vizovice 1991, 110-125.
47. A. Ambrozic, The Warrior stele from Lemnos, Vojščakova stela z Lemnosa, Zbornik tretje mednarodne konference, Staroselci v Evropi, Jutro, Ljubljana 2005, 107-120.
48. M. Škibin, Kamnita plošča z Lemnosa, Etruščani so bili Slovani, M. Škibin, Pancopy, Nova Gorica, 2005, 7-20.
49. V. Vodopivec, Primerjave in obdelave raznih napisov, Zbornik desete mednarodne konference Izbor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2012, 201-224.
50. V. Vodopivec, Čaščenje rodnosti, Zbornik desete mednarodne konference Izbor Evropejcev, Jutro, Ljubljana 2012, 193-200.

Povzetek

Etruščanski napisi na osrednjazahodnem delu Italije so najstarejši evropski napisi, saj segajo od 8. stoletja pr. Kr. do latinske dobe. So zelo obsežni, a le v manjšem delu bolje ohranjeni, saj so Rimljani dosledno uničevali njihove napise in druge kulturne in tehnične stvaritve. Tako so si prisvojili njihovo znanje, Etruščane pa so izbrisali iz zgodovinskega spomina. Najdenih je več kot 10.000 etruščanskih napisov na kamnu, keramiki in kovinah. Cesar Claudius 10 pr. Kr. do 54 po Kr. je napisal etruščansko zgodovino v 20 delih, a se noben ni ohranil, saj niso bili po volji kasnejše rimske oblasti.

Napise so obdelovali bolj ali manj usposobljeni ljudje različnih strok. Predvsem so to priznani jezikoslovci, ki napisov ne razumejo in slovenski raziskovalci, ki razumejo napise na slovenskih osnovah. Medtem ko so že pri prečrkovanju pomembne razlike, pa so bistvene razlike pri razumevanju zapisanih besedil. Italijanski in nemški jezikoslovci po njihovih lastnih izjavah obravnavanih besedil ne razumejo in praviloma berejo v napisih samo imena. Razumevanja na slovenskih osnovah so kratko prikazana, podrobno pa je obdelan Kollarjev izbor besedil.

Slovenščina se izkaže kot izrazito arhaičen jezik in s svojimi številnimi narečji predstavlja izjemno orodje za proučevanje najstarejših slovenskih zapisov. Nabor napisov je dovolj obsežen in dovolj dokumentiran, da omogoča podane zaključke. Več kot 99 % napisov dosega odlično prečrkovanje in več kot 98% napisov dosega odlične in prav dobre prevode, kar omogoča nedvoumne rezultate in uspešno zaključeno delo prečrkovanja, branja, prevajanja in slovarja.